

MANTELZORG MET KLEUR

HOE ZORGTAKEN
VAN MENSEN MET EEN
MIGRATIEAchtergrond
VERLICHTEN?

Anne Dedry

D/2017/45/399 – ISBN 978 94 014 4599 3 – NUR 897, 763

Vormgeving omslag: Peer De Maeyer
Vormgeving binnenwerk: Wendy De Haes

© Anne Dedry & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2017.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden en/of openbaar gemaakt,
door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Erasmie Ruelensvest 179 bus 101
3001 Leuven
België
www.lannoocampus.be

<https://www.lannoocampus.be/mantelzorg-met-kleur>

Inhoud

Vooraf

Mantelzorg met kleur:

Ondergronds door achtergrond?	9
23 juni 2016, dag van de mantelzorg	10
Een onbekende realiteit	10
Dezelfde zorg, een andere realiteit	12
Van divers naar diverser	15
Fundamenteel uitgangspunt	16
Bedoeling	16
Doelpubliek	16
De aanpak	18
Cliffhangers voor een volgend hoofdstuk	20

1 Verkenning van het spectrum:

Mantelzorg herkenbaar vertaald	21
Met de deur in huis, maar zonder veel cijfers	22
Over de getuigenissen	23
Kennismaken met zes getuigen	25
Wat is mantelzorg?	37
Wie zijn mensen met een migratieachtergrond?	40
Migratie naar België. Een korte historiek	42
Uitgeleide hoofdstuk 1	43
Cliffhanger voor het volgende hoofdstuk	44

2 Contouren en context:

Mantelzorg in een ander kleur	45
Van homogeniteit naar diversiteit	46
Onze zes getuigen vertellen verder	46
Contouren van mantelzorg in een migratiecontext	55
Uitleiding hoofdstuk 2	65
Cliffhangers	66

3	Leven en zorgen op een kruispunt:	
	Mantelzorg in beweging	67
	Een kruispunt naderen	68
	Op het kruispunt	69
	De superdiverse samenleving	71
	Working tip: oefening in kruispuntdenken!	78
	Zorg in een superdiverse samenleving	80
	Mantelzorg in een superdiverse samenleving	84
	Cliffhangers	92
4	Mantelzorg en drempels:	
	De kleur van onze zorg	93
	Mantelzorg en drempels, een paradox	94
	Getuigen over drempels ten aanzien van professionele zorgondersteuning	95
	Drempels ten aanzien van professionele ondersteuning	113
	Cliffhangers	120
5	Divers-sensitief zorg organiseren helpt mantelzorgers met kleur	121
	Barrières slechten	122
	Getuigen en good practices	124
	Samenwerken begint met een signaal	130
	Drempels ten aanzien van overschrijdend werken	132
	Tips voor kleurrijke marktverkenning	135
	Tips voor het divers-sensitief organiseren van binnenuit	139
	Met kleur omgeven	142
	Cliffhangers	147
6	Kleurrijk communiceren met mantelzorgers geeft kleur!	149
	Begrijpen of begrepen worden	150
	Valkuilen voor een eerlijke communicatie	152
	Working tips voor divers-sensitieve communicatie	155
	Uitgeleide hoofdstuk 6	165

7	De vlucht vooruit:	
	Aanzet tot en inzet voor een	
	kleurrijk mantelzorgbeleid	167
	Eerste aanzet	168
	Vermaatschappelijking van zorg kleurt de samenleving!	168
	Verantwoorden de verschillen andere	
	beleidsaanbevelingen?	170
	Vijf drempels, vijf aanbevelingen, vijf goede praktijken	171
	Lokale overheid in poleposition	178
8	Tips voor hulpverleners en mantelzorgers	
	met een migratieachtergrond	183
	Zorg zonder naam	184
	Tips voor hulpverleners	184
	Tips voor mantelzorgers met een migratieachtergrond	189
	Over de auteur	207
	Dankwoord	209
	Eindnoten	210

VOORAF

Mantelzorg met kleur: Ondergronds door achtergrond?

*Over het waarom van
nog een boek over mantelzorg.
Een veelkleurige realiteit,
van veel mensen
onder de radar,
die straks 'onze' zorg anders inkleurt.*

23 juni 2016, dag van de mantelzorg

Op die dag presenteerde ik mijn boek *Zorg zonder naam*,¹ een mantelzorgwijzer die verzuchtingen, taken, motivaties, drempels, communicatieproblemen, tips en ervaringen van en voor mantelzorgers wou bundelen. Een praktische gids gebaseerd op getuigenissen en ontstaan vanuit een jarenlange ervaring in het zorgveld en eindigend met aanbevelingen voor het beleid. Voor mij, als federaal parlementslid van Groen en lid van de Commissies Volksgezondheid en Sociale Zaken, was dit boek geen eindpunt, maar het startpunt voor intens parlementair werk.

Zorg zonder naam kreeg een beeldspraak mee: de achterkant van de maan. De maan toont haar achterzijde nooit of te nimmer en toch weten we net zo zeker als twee plus twee vier is, dat die achterkant bestaat. Net zoals onze zorgwereld niet kan bestaan zonder de vrijwillige inzet van honderdduizenden mantelzorgers die vaak onzichtbaar zoeken, puzzelen en zorg verlenen zonder enige garantie op financieel vlak. Vaak wordt een mantelzorgverlener economisch armer in plaats van rijker en komt ook niet zelden het fysieke en psychische draagvlak van de mantelzorg onder druk te staan. Maar net zoals de maan geen maan zou zijn zonder die achterzijde, kan onze zorgwereld noch bestaan noch overleven zonder mantelzorg!

Een onbekende realiteit

De reacties, vragen en opmerkingen bleven niet uit. Talrijke lezingen voor mantelzorgers, organisaties, zelfhulpgroepen, zorgverleners... namen mijn twijfels weg. Het boek was een noodzaak, een terechte publicatie die geen moment te vroeg kwam. De gesprekken en debatten naar aanleiding van *Zorg zonder naam* gaven me ook een inkijk in een nog dieper verborgen realiteit van mantelzorg, een absoluut onontgonnen terrein. *Mantelzorg met kleur* volgt chronologisch op *Zorg zonder naam*, maar is op zich geen vervolg op dat boek.

Hier gaat het om een zorgpraktijk die nauwelijks het licht ziet, die helemaal onder de radar zit. Over mantelzorg bij mensen met migratieachtergrond is weinig bekend. Zij zoeken weinig contact met onze professionele zorg-

wereld of welzijnsorganisaties en zoeken ‘oplossingen’ binnenskamers, in de eigen gemeenschap.

Als socioloog heb je altijd de reflex om eerst cijfers te verzamelen, al is het maar om aan te voelen dat zo’n boek ‘sociologisch’ relevant zou kunnen zijn. Mijn zoektocht leverde het besef op dat er geen betrouwbare cijfers zijn. Dus ik twijfelde.

Zorg zonder naam was blijkbaar een trigger, enerzijds voor een aantal mantelzorgers met een migratieachtergrond om zich te ‘outen’ en anderzijds voor minderhedenfora, welzijnsorganisaties, vormingsinstellingen... Een extra aangrijpingspunt om ook die zorg een forum te geven. Er ontstond, elke avond met hen opnieuw, een kleurrijk en geanimeerd gesprek. Een gesprek dat tot op vandaag verdergaat.

Dat gaf me de stimulans en het idee voor dit boek.

Mantelzorg, een wij-woord met katholieke roots

Een frappant voorbeeld van de kloof tussen mensen met migratieachtergrond en mensen die sinds generaties opgegroeid zijn in onze cultuur, blijkt alleen al uit de etymologische oorsprong van het woord ‘mantelzorg’. Een uitgesproken voorbeeld van onbewust westers denken.

Het woord ‘mantelzorg’ zou in Nederland ontstaan zijn en verwijzen naar Sint-Maarten (Martinus), de katholieke heilige (3de eeuw na Christus) afkomstig van Hongarije die als soldaat ten oorlog trok naar Gallië, daarna kluizenaar werd en het later zelfs tot bisschop van Tours (Frankrijk) bracht. Een onvoorstelbare carrière. Hij deelde zijn mantel met naasten die aan ontbering leden. Sint-Maarten is de beschermheilige van de armen.

Ook de term ‘palliatieve zorg’ ontstond vanuit diezelfde achtergrond. *Pallium* is een Latijnse term en betekent ‘mantel’.

Onnodig te zeggen dat in veel culturen het begrip ‘mantel’ al vreemd is. Een palto, boerka, sjaal, panje, poncho... Al die woorden hebben dezelfde functie in andere streken met andere klimaten.

Geen wonder dat het woord 'mantelzorg' de mantelzorgers uit een ander land van herkomst die actief meewerkten aan deze uitgave, helemaal vreemd was. Als we vroegen hoe ze zich voelden als mantelzorgers, kregen we de meest uiteenlopende en soms bevreemdende reacties. Reacties in de zin van: 'Interessant, maar nog niet geregistreerd. Waar doe ik dat?', 'Staat dit op mijn paspoort?', en vooral, 'Moet dat op mijn paspoort staan?', 'Over welk statuut gaat het hier?', 'Kan ik daarvan een beroep maken?', 'Moet ik hiervoor naar het OCMW of de VDAB?'...

Het begrip 'mantelzorg' blijft als zorgbegrip een wij-woord, dat voor mensen met migratieachtergrond geen of weinig betekenis heeft.

Dezelfde zorg, een andere realiteit

Dat politici op tijd en stond graag een boek op de markt brengen, is geweten. Maar een boek over mantelzorg bij mensen met een migratieachtergrond, is dat niet te veel van het 'goede'? Doen mensen met een migratieachtergrond dan anders of meer aan mantelzorg dan 'wij', Vlaamse mantelzorgers? Zijn hun verzuchtingen anders? Zijn hun taken verschillend? Zijn zij niet evengoed geholpen met tips over communicatie met zorgverlenende instanties? Moet hierover dan per se een ander boek verschijnen? En is de groep niet te klein, loont het wel de moeite?

Nee, mensen met migratieachtergrond doen niet anders of meer aan mantelzorg dan 'wij', Vlamingen. Hun bekommernissen, hun timemanagement, hun ervaringen... zijn herkenbaar. Mantelzorg is nog altijd iets als de achterkant van de maan en vertegenwoordigt een gigantische gratuite economische waarde, die onze gezondheidszorg, op de keeper beschouwd, betaalbaar houdt.

Absoluut onbekend

Maar... mensen met migratieachtergrond die aan mantelzorg doen, schitteren door hun afwezigheid in de overheidsstatistieken. Ze zijn absolute onbekenden.

Met uitzondering misschien van de families van de vroege migratiegolven (Italië, Griekenland en, wat later, Marokko en Turkije, tijdens de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw). Daar is de registratie ietwat beter en wordt meer contact gelegd, dankzij de tweede en derde generatie migranten binnen deze families die meer vertrouwd zijn met de zorgaanpak zoals deze hier is uitgebouwd. De doorstroom van formele zorginformatie verloopt beter wegens een halve eeuw lang kennismaken, een betere taalkennis bij de jongere migrantengeneraties en de niet te onderschatten invloed van onderwijs (regulier onderwijs, volwassenenonderwijs, inburgeringscursussen...).

Maar desondanks blijft de situatie moeilijk. We zijn op het punt gekomen waarop migrantenfamilies, van de eerste of tweede migratiegolf, ouderenzorg nodig hebben. Zo lezen we in een studie van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin dat het aantal Marokkaanse en Turkse 75-plussers verviervoudigde in de periode tussen 2004 en 2011.² Precies die generatie mist nog steeds de aansluiting met de zorgkansen die er zijn in onze professionele zorgwereld.

Zoeken mantelzorgers met migratieachtergrond naar een low profile?

Zijn mantelzorgers met migratieachtergrond bang om binnen onze gezondheidszorg professionele ondersteuning te vragen? Bang om 'te' bekend te worden met het gevaar hun verblijfskansen te decimeren? Dat zal voor de naar schatting 87.000 à 140.000 mensen die onwettig in België verblijven zeker het geval zijn.³ En laten we wel wezen: 140.000 mensen in ons land is niet niets. Dat zijn twee middelgrote centrumsteden in Vlaanderen bevolkt door mensen over wiens zorg en verzorgen niets bekend is. Stel je voor dat de totale bevolking van zowel Ieper als Turnhout geen registratie kent binnen de professionele zorg, dat de bevoegde overheid of professionele zorgwereld zelf nauwelijks weet hoe de zorg binnenshuis concreet verloopt en wie uiteindelijk de band legt met de professionele zorgwereld. Onvoorstelbaar toch?

Maar de problematiek zit nog dieper dan dat. Ook mensen met een (tijdelijke) verblijfsvergunning blijven alert. Binnen deze groep van mensen wordt mantelzorg een 'eigenkringzorg', omdat onze samenleving en poli-

tici de boodschap uitstralen dat ‘er grenzen zijn’ (letterlijk dan). Wie te veel vraagt, wordt gezien en wie gezien wordt, krijgt ongewenste vragen. Dat is de opvatting die heerst binnen veel, veel te veel migrantengemeenschappen. Een vrees die de zorgsituatie, die soms zeer moeilijk is, nog moeilijker en meer precair maakt.

Krijgen mantelzorgers met migratieachtergrond een low profile?

Geraken deze mensen niet binnen? Krijgen ze noch tijd noch ruimte om hun vraag correct te formuleren in een taal die de zorgverlener begrijpt? Begrijpen ze de gegeven informatie niet, ontstaan er misverstanden, zijn onze administratie en bureaucratie een *bridge too far* voor deze groeiende bevolkingsgroep? Is onze gezondheidszorg met andere woorden zelf ‘gekleurd’ door onze eigen tradities, door onze kennis en ons zicht op de geschiedenis of door angst voor wie ‘andere roots’ heeft? Hoe open staat onze gezondheidszorg voor mensen met migratieachtergrond? Hoe ‘etnisch’ kleuren onze reacties? Deskundigheid, toegankelijkheid en pluralisme zijn standaardwoorden in de missie of visie van elke gezondheidsinstelling of -organisatie in ons land. Maar wat is de praktijk als een Nepalese dochter die haar moeder hier verzorgt, aanklopt voor een afspraak maar nauwelijks kan uitleggen wat precies het probleem is? Hoeveel moeite wordt gedaan, alleen nog maar om de taalbarrière te slechten, gezien de kosten-batenanalyses die de gezondheidszorg in ons land beheersen? Dan spreken we niet eens over onze zorgcultuur die evengoed gekleurd is, de bureaucratie die zelfs voor mensen zonder een migratieachtergrond vaak onbegrijpelijk is...

Taboes

Ook de taboes blijven enorm: psychiatrische aandoeningen, verslavingsproblemen, homoseksualiteit... blijven vaak een verborgen realiteit, zeker bij de eerste migratiegolven. Precies die generatie die vanuit een sterke traditie en cultuur nog heel veel inspraak heeft in hoe mantelzorg in een migratieachtergrond wordt bekeken of georganiseerd.

Van divers naar diverser

Onze wereld verandert in een razendsnel tempo. Afstanden worden relatief: goedkope vluchten, tricky boottickets (vooral op bepaalde routes in de Middellandse Zee) en supersnelle sociale media. De wereld wordt ons World Wide & Wild Web-dorp. Maar het gaat om een wereld die wordt gekenmerkt door toenemende ongelijkheden. Oorzaken en gevolgen zijn gekluisterd in een negatieve spiraal: economische instabiliteit, roofoverval op de veerkracht van de natuur, rijkdom die nog minder wordt verdeeld en met hand en tand wordt verdedigd vanuit een protectionistische reflex, migratiestromen veroorzaakt door oorlog, hongersnood of politieke tirannie, terrorisme als tijdbom en excuus voor nieuwe grenzen of muren...

Deze wereld komt bij ons binnen, en niet alleen als een tweet of breaking news.

Deze wereld komt gewoonweg binnen in ons huis, onze straat, onze gemeente of stad. 'Ons' wordt een steeds wijdere 'wij' en zal ook onze manier van leven, van denken, van organiseren, van administreren... beïnvloeden. Ondanks alle nieuw opgeworpen grenzen leven we samen op één planeet en tot spijt van wie het benijdt: nieuwe muren of hoge prikkeldraden zullen deze evolutie niet tegenhouden.

Een paar tientallen jaren geleden spraken media nog over Italiaanse mijnwerkers als een exotisme met Adamo, Rocco Granata en zelfs de toenmalige prinses Paola als boegbeelden. Een goede tien jaar later waren Marokkanen en Turken niet meer vreemd in het straatbeeld. Dankzij (?) ons koloniale verleden kennen we wijken als Matonge (Brussel) en dankzij Brussel als internationale uitvalsbasis (onder meer voor de Europese Unie) zijn expats ons evenmin vreemd.

Onze samenleving evolueert van divers naar diverser en dat in een steeds sneller tempo. Dat maakt het overzicht minder eenvoudig. Eén land, één nationaliteit volstaat niet meer om mensen een duidelijke herkomst te geven. Er is een toevloed aan nieuwe nationaliteiten, maar evenzeer een toevloed van etnische subgroepen binnen eenzelfde nationaliteit. Sociologen spreken in dit verband niet meer over diversiteit, maar over superdiversiteit. In een van de volgende hoofdstukken ga ik hier dieper op in.

Fundamenteel uitgangspunt

Dit boek is een geëngageerd boek. Een boek dat duidelijk wil zeggen dat iedere mens, ongeacht het land van herkomst, altijd recht heeft op een primaire vorm van gastvrijheid. Dit is geen nieuwe gedachte. Het vreemde en de vreemdeling beheersen al eeuwen het politieke, filosofische discours. Om maar een illuster ‘verlicht’ voorbeeld te geven:

‘Immanuel Kant schreef: “Er is hier geen sprake van filantropie, maar van recht. Daarin betekent hospitaliteit (gastvrijheid) het recht van een vreemdeling om door een ander niet vijandig behandeld te worden vanwege zijn komst op diens gebied.” Verderop beschrijft Kant het verschil tussen bezoekrechten en gastrecht, iets wat dan door de Franse filosoof Jacques Derrida wordt opgenomen: “Is het vraagstuk van de vreemdeling eigenlijk niet een vraagstuk van het vreemde, dat wil zeggen een vraagstuk dat uit den vreemde naar ons toekomt? Voordat we het benoemen als het vraagstuk van de vreemdeling, moeten we het misschien eerder omschrijven als de vraag van de vreemdeling. Maar hoe moet dit accentverschil worden opgepakt?”⁴

Bedoeling

Dit boek is een praktisch boek. Een boek dat vanuit diverse kanalen samenbrengt hoe we mantelzorg voor mensen met een migratieachtergrond kunnen verbeteren, lichter maken en dus verlichten of perspectief bieden.

Dit boek is een ander verhaal, een verdergaan in de neverending story van mantelzorg. Mantelzorg is van alle tijden en alle streken, maar hoe en waar we deze zo belangrijke zorg, rekening houdend met de etnische inkleuring, een rechtmatige plaats willen geven in deze maatschappij, blijft een punt van discussie.

Doelpubliek

Waar *Zorg zonder naam* contact zocht met mantelzorgers zelf, wil ik met dit boek een werkinstrument, een tool aanreiken voor de professionele hulpverlener.

Dit boek richt zich tot:

- » hulpverleners die in aanraking komen met mantelzorgers met een migratieachtergrond; preventiewerkers, asielcentra en vluchtelingencentra;
- » huisartsen, specialisten;
- » (thuis)verpleegkundigen, zorgkundigen, verzorgenden;
- » directies, zorgmanagers, teamcoördinatoren van woonzorgcentra;
- » verantwoordelijken en leden van zelfhulpgroepen;
- » directie en maatschappelijk werkers van het OCMW en sociale loketten binnen een gemeente, stad of zorgregio;
- » verantwoordelijken van minderhedenorganisaties;
- » projectmedewerkers werkzaam binnen cultuurdiversiteit;
- » zorgcoördinatoren (*zoco's*) in onderwijsinstellingen;
- » brugfiguren zoals mantelzorgers met migratieachtergrond.

Ik hoop dat dit boek kan leiden tot een thematische, etnische en zorggeografische ontschotting. Ik verklaar me nader.

In ons land bestaan zorggrenzen. Onzichtbare lijnen, die je niet vindt op een gesofisticeerde gps of die je niet kunt downloaden via Google Maps. Maar ze bestaan wel degelijk: steden en gemeenten, provincies, zorgregio's, gewesten, ziekenhuisnetwerken... Al die bevoegdheden kennen grenzen en dus ook zorggrenzen. Iedereen respecteert de grenzen tot waar een bevoegdheid reikt. De ene gemeente geeft een mantelzorgpremie, de andere niet. De ene zorgregio kent lokale dienstencentra, de andere niet.

Niet te onderschatten is het kluwen in het zorglandschap ten gevolge van de zesde staatshervorming. Wie kan er nog aan uit? Ouderenzorg in woonzorgcentra is nu Vlaamse materie, maar de medische handelingen en dus de prestaties van de arts, de verpleegkundige en de kinesitherapeut worden nog steeds door het RIZIV betaald en blijven dus met andere woorden federaal.

Ziekenhuizen, huisartsenwachtposten, wijkgezondheidscentra... vallen gedeeltelijk onder federale en onder Vlaamse voogdij. Thuisverpleging is nog steeds federaal en gezinszorg Vlaams, en die samenwerking wringt al jaren.

In de zesde staatshervorming past ook de afslanking van de provincies, waar vooral de ‘persoonsgebonden materies’ sneuvelen. In de praktijk betekent dit dat innoverende projecten rond zorg van onderuit, die vaak werden gesubsidieerd door een provincie, voortaan niet meer kunnen. Een patiënt voelt daar normaliter niets van en een zorgverstrekker evenmin. Maar het maakt ontschottend en *outreachend* werken moeilijker, en vernieuwende experimenten maken minder kans om op te starten.

Je zult dus als mantelzorger veel vaker horen: dit is mijn bevoegdheid niet, hiervoor moet je bij het OCMW, je huisarts, je mutualiteit, de ombudsdienst... zijn. Eenvoudig vinden waar je als mantelzorger best terecht kunt met een specifieke zorgvraag, is niet eenvoudig.

Dit boek richt zich daarom zowel tot mensen die zorg ‘dicht’ opnemen, zoals de lokale eerstelijnsoperatoren, maar ook tot de medewerkers die binnen een zorgregio, provincie, gewest of gemeenschap, of binnen nationale of zelfs Europese lijnen uittekenen.

Dit boek richt zich uiteraard ook tot mantelzorgers met migratieachtergrond. Voor hen is het belangrijk te weten wat speelt en wat kan verbeteren in onze professionele zorgwereld. En precies omdat mantelzorg helemaal niet anders is voor mensen met een migratieachtergrond, werden de tips van *Zorg zonder naam* gebundeld in een bijlage, met een vertaling naar Frans, Engels en Russisch.⁵

Op die manier wordt dit boek een hulpmiddel dat én voor mantelzorgers én voor welzijnswerkers of zorgverleners meteen bruikbaar is.

De aanpak

Net zoals *Zorg zonder naam* wil dit boek een gids zijn, geworteld in de praktijk. Je leest het niet als een roman en je bekijkt het niet als een spannende serie.

Alhoewel...

Precies omdat er over mantelzorg bij mensen met migratieachtergrond heel veel vragen zijn, valkuilen bestaan, misverstanden leven en loops die naar nergens leiden, leek het me aangewezen om te werken met cliffhangers, tools en tips. Het klinkt als een spannende survival. Als zorgprofessionals erin slagen om mantelzorg bij mensen met migratieachtergrond te benaderen met een open mind, inspannend en zoekend... dan geraken we een stuk verder. Het zou in elk geval een veelbelovend uitgangspunt kunnen zijn.

De hoofdstukken in dit boek worden gesteund door:

» **Inzicht gekoppeld aan de mantelzorgpraktijk**

Mantelzorgers hebben geen nood aan theorie; zij zijn gewoonweg praktisch. Maar mantelzorg als maatschappelijk discours heeft een kader nodig, een setting. Dankzij eigen ervaring en aangereikte inzichten van andere experts, good practices, kan mantelzorg bij mensen met migratieachtergrond een actueel theoretisch kader krijgen.

» **Getuigenissen**

De rode draad zijn een zestal getuigenissen van mantelzorgers met een migratieachtergrond. Als kwantiteit stelt dit weinig voor. Maar er is geen onderzoek op dat punt en dus zochten we zelf mensen op. Uiteraard is dit een vrij fragmentair gegeven binnen de veelkleurige realiteit van mantelzorgers met migratieachtergrond. Toch is er binnen deze getuigenissenverzameling een wereld van verschil merkbaar, qua het land van herkomst, de aard van de zorg, de bekendheid met onze zorgwereld, de perspectieven... Evengoed vinden we homogeniteit in de heterogeniteit. Meer nog, de mantelzorgervaringen van Patta, Malika, Ayana, Suzanne, Nazarova en Christiane sluiten sterk aan bij deze van de getuigen die deze zorg naam gaven in mijn eerste boek.

» **Tools voor hulpverleners**

Alle praktijkhoofdstukken worden afgesloten met concrete tips voor de hulp- of zorgverlener die wil werken aan een open zorghouding ten aanzien van mensen en mantelzorgers met migratieachtergrond. Praktijkhoofdstukken worden als dusdanig aangeduid en hoeven ook niet in een bepaalde volgorde gelezen te worden. Wie het schoentje past...

- » **Beleidsvragen voor juiste faciliteiten betreffende mantelzorg tout court**
Dit boek is het resultaat van veel gesprekken, ontmoetingen, vragen en discussies. Als federaal parlementslid van Groen wil ik met deze publicatie mantelzorgers met een migratieachtergrond uit de achtergrond halen, hun eenzaamheid doorbreken, zorg op maat ook divers-sensitief kleuren. Goede zorg is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de overheid (op welk niveau dan ook) en de zorgpraktijk (op welk niveau dan ook).
- » **Tips voor mantelzorgers met een migratieachtergrond**
Na overleg met mensen uit het werkveld⁶ werd besloten om de tips voor mantelzorgers uit het eerste boek, een gepaste ‘vertaling’ te geven.
- » **Cliffhangers**
Dit boek is niet wereldvreemd. Integendeel. Dit boek wil net de wereld die in ons land al aanwezig is of mensen die straks ons land als bestemming kiezen voor een beter leven, betrekken binnen de realiteit van mantelzorg. Maar iedere vaststelling roept vragen op, veel getuigenissen lijken wel een straatje zonder einde... Vandaar het idee om ieder hoofdstuk van cliffhangers te voorzien. Pertinente vragen die in deze gids een aparte aanduiding krijgen en die aanmoedigen om verder te zoeken in andere hoofdstukken.

Cliffhangers voor een volgend hoofdstuk

We hebben allemaal wel een notie van wat mantelzorg is. We kennen allemaal mantelzorgers en de kans is reëel dat je er zelf een bent. Toch werd het me tijdens de voorbereidingsfase van dit boek duidelijk dat bijna alle mensen met een migratieachtergrond de begrippen ‘mantelzorg’ en ‘mantelzorger’ niet kennen.

» **Stemt jouw aanvoelen van wat mantelzorg is overeen met de correcte omschrijving van mantelzorg?**

» **Wanneer noem je iemand een ‘mantelzorger met migratieachtergrond’?**

Verkenning van het spectrum: Mantelzorg herkenbaar vertaald

*Alle mantelzorgers lijken op elkaar,
ongeacht hun herkomst.*

*Ze zorgen voor iemand
uit liefde, uit respect, uit overtuiging
en vooral
door elkaar.*

Met de deur in huis, maar zonder veel cijfers

We vliegen er meteen in. Mantelzorgers met migratieachtergrond meteen zelf aan het woord laten, is de beste manier om te weten te komen wat het betekent mantelzorger te zijn met een andere etniciteit. De realiteit spreekt meer tot de verbeelding dan de verbeelding zelf...

De getuigenissen worden vervolgd in de hoofdstukken die gericht zijn op de directe praktijk en hulpverlening. Dat komt erop neer dat onze getuigen een prominente rol krijgen in alle hoofdstukken, behalve in het derde (een hoofdstuk dat meer theoretisch van aard is en vooral het begrip 'superdiversiteit' wil duiden), het zevende (met beleidsaanbevelingen) en het achtste (met tips).

Wat we niet kunnen geven, zijn recente cijfers. Het is immers onmogelijk om op dit moment recente, betrouwbare cijfers te vinden, door enerzijds een nauwelijks bestaande of zeer gebrekkige registratie en anderzijds het op zichzelf terugplooiën van mantelzorgers met een migratieachtergrond.

'Ondanks de vele registratiesystemen die in gebruik zijn binnen het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG), kunnen we geen accuraat of cijfermatig antwoord geven op de vraag naar het gebruik van de WVG-diensten of voorzieningen door personen van buitenlandse herkomst. Uitgenomen enkele uitzonderingen, schieten de registratiegegevens tekort. Dit is jammer, gezien een juist beeld van het gebruik ons zou toelaten de problematiek scherper te stellen en het bereik van de dienstverlening in beeld te krijgen',⁷ lezen we in een beleidsanalyse van het departement zelf.

Binnen de studiedienst van de Vlaamse overheid verscheen in 2017 een korte nota, *Huishoudens van ouderen. Verschillen naar herkomst*. Daarin vinden we toch een aantal belangrijke cijfers en gegevens.⁸

- » Bijna een op de vijf inwoners van het Vlaamse Gewest is van buitenlandse herkomst.
- » 6% van de 65-plussers uit Vlaanderen is van buitenlandse herkomst. De helft hiervan komt uit een West- of Noord-EU-land. 14% is afkom-